

Presentatie Intendant Documentaire Fotografie

Op 16 mei 2009 vond tijdens het Fotofestival Naarden de presentatie plaats van het concept programmadocument van de nieuwe intendant documentaire fotografie van het Fonds BKVB. Sinds 1 mei vervult Annelies Kuiper deze functie om de Nederlandse documentaire fotografie vanuit het Fonds BKVB een extra impuls te geven.

Lex ter Braak, directeur van het Fonds BKVB, licht de keuze voor de intendant documentaire fotografie toe. Waarom wil het Fonds BKVB een extra stimulans geven aan de documentaire fotografie? Het Fonds BKVB maakt middels subsidies mogelijk dat kunstenaars plannen kunnen uitvoeren die vaak niet op een andere wijze gefinancierd kunnen worden. Een documentaire fotograaf zal zich misschien niet gauw 'kunstenaar' noemen, maar 'kunstenaar' bij het Fonds BKVB is een verzamelnaam voor beeldend kunstenaars, fotografen, ontwerpers en architecten, kortom voor diegenen die iets bijzonders maken en daar valt de documentaire fotograaf ook onder.

Het Fonds BKVB heeft de afgelopen 20 jaar veel documentaire fotografie gesteund en in de commissies zijn vele discussies gevoerd over het begrip documentaire fotografie. De documentaire fotografie is vanuit het perspectief van het Fonds altijd in een ruime context beschouwd. Tijdens een bijeenkomst vorig jaar in debatcentrum Tumult door Fotodok in Utrecht stond de betekenis en de positie van de documentaire fotografie ter discussie. Uit het debat werd duidelijk dat er goede documentaire fotografen zijn, maar dat de documentaire fotografie steeds ergens vastloopt: de documentaire fotografie is te weinig zichtbaar, dag- en weekbladen hebben het moeilijk en daarmee verdwijnt een deel van de afzetmarkt, er zijn weinig goede opdrachtgevers, er zijn wel fotoprijzen maar er is geen echte prijs voor documentaire fotografie. Ter Braak bedacht ter plekke dat het Fonds de documentaire fotografie een impuls zou kunnen geven door een intendant te benoemen die een betere infrastructuur kan aanleggen. Rob Hornstra, Frits Gierstberg en Annelies Kuiper werden gevraagd om na te denken over instrumenten waarmee de documentaire fotografie een nieuwe stimulans kan krijgen. Dit heeft geresulteerd in het concept programmadocument. Tijdens de gesprekken werd snel duidelijk dat Annelies de ideale intendant zou zijn en het Fonds BKVB is dan ook verheugd dat zij deze taak de komende twee jaar gaat vervullen.

Ter Braak benadrukt dat hij het belangrijk vindt dat de documentaire fotografen zich over het concept programmadocument uitspreken en dat zij andere of betere ideeën aandragen, zodat de plannen breed gedragen worden door de vakwereld. Daarom is deze bijeenkomst georganiseerd. De intendant heeft twee jaar lang € 400.000 per jaar te beschikking. De intendant doet het niet allemaal alleen. Naast haar staat een stuurgroep met mensen uit de vakwereld, waar o.a. Frits Gierstberg zitting in heeft, aan wie ze haar plannen toetst en die meedenkt over de uitvoering. Het is een gezamenlijk proces dat wordt uitgevoerd door Annelies, het Fonds BKVB en de vakwereld. Over twee jaar kunnen we zien wat deze impuls heeft opgeleverd.

Annelies Kuiper benoemd de knelpunten die bij de bijeenkomst van Fotodok ter sprake zijn gekomen: De omgeving van de documentaire fotograaf is aan het veranderen. De traditionele media als kranten en tijdschriften hebben het moeilijk, zeker nu de economische crisis aan de gang is. Daarmee is deze afzetmarkt kleiner geworden

Er wordt gezocht naar nieuwe afzetmarkten in de vorm van galeries, musea, festivals, internet, maar hierbij zou ondersteuning in de vorm van onderzoek en experiment gewenst zijn

- Documentaire fotografie is weinig zichtbaar meer bij het grote publiek. Dat komt dus enerzijds door de verandering in het medialandschap en anderzijds doordat de andere afzetmarkten als musea en galeries een veel specifiek publiek aanspreken
- Er zijn veel fotoprijzen in Nederland, maar geen enkele prijs gaat specifiek naar een documentaire fotograaf.

- Er zijn kleine initiatieven aan de gang, maar die zijn soms weinig zichtbaar. Er lijkt behoefte te zijn aan een platform/vraagbaken/toolbox voor fotografen, opdrachtgevers, producenten
- Er is behoefte aan uitwisselingsverbanden om de Nederlandse documentaire fotografie sterker te profileren, met name bij fotografie-instellingen of musea en media in het buitenland
- Het Fonds BKVB is niet voldoende zichtbaar binnen de wereld van de documentaire fotografie

De afgelopen 2 weken heeft Annelies regelmatig 'documentaire fotografie' gegoogled en de eerste website was van www.schoolbieb.nl met een definitie van documentaire fotografie:

"Wat is documentaire fotografie?"

Een fotograaf maakt documentaire foto's als de foto's een bepaalde gebeurtenis laten zien. Zo kan de fotograaf laten zien wat er in een oorlog gebeurt. De fotograaf kan laten zien hoe mensen in een stad leven of een ver land laten zien. Dit zijn allemaal voorbeelden van documentaire fotografie. De documentaire foto legt de werkelijkheid vast zoals de fotograaf die ziet. Zijn mening kan de fotograaf geven door bijvoorbeeld een bepaalde camerahoek en –afstand te gebruiken."

Op een vraag uit de zaal of zij niet eerst de documentaire fotografie moet definiëren voordat er plannen bedacht worden, antwoordt Annelies dat zij eerst een discussie op de nieuwe blog dutch-doc.nl wil starten om daarna een formulering te geven die zij de komende twee jaar voor de plannen en uitwerkingen wil hanteren. Er is op dit moment geen eenduidige definitie. Veel onderwijsinstellingen en organisaties in de fotografie zijn aan het denken over een definiëring. Er zijn vele aspecten binnen de documentaire fotografie, zo kan het gaan over onderzoek en langlopende projecten, het onderscheid tussen journalistieke en documentaire fotografie, hoe ontwikkelt de documentaire fotografie zich, maar ook de 'fictie' in de documentaire fotografie, zoals door Miriam Bestebreurtje ter discussie is gesteld in een lezing tijdens het Fotofestival. Annelies hoopt in de discussie op dutch-doc.nl op veel input, commentaar etc. van de vakwereld.

Lex ter Braak vraagt waarom het zo belangrijk gevonden wordt om een definitie vast te stellen of wordt er mee bedoeld dat het begrip documentaire fotografie niet relevant meer is? Een van de aanwezigen is van mening dat deze discussie eerst het onderwerp van onderzoek zou moeten zijn, alvorens met oplossingen te komen. Annelies antwoordt hierop dat de discussie hierover nu is ingezet, te beginnen met het Fotofestival Naarden, waar het begrip documentaire fotografie door middel van o.a. een tentoonstelling van paparazzi fotografen aan de orde wordt gesteld.

Concept Programmadocument

Alle zeven punten van het programma document staan niet op zich, maar hangen met elkaar samen en versterken elkaar.

1. Jaarlijkse prijs documentaire fotografie

Annelies vraagt de zaal wat men van het instellen van een jaarlijkse prijs vindt.

Desgevraagd of het om één jaarlijkse prijs gaat of om meerdere prijzen, antwoordt Annelies dat het best meerdere prijzen zouden kunnen zijn, waarbij verschillende aspecten een prijs krijgen, een voor de beste producent... , en de beste uitgever..., en de beste presentatie...., het interessantste experiment. Dat zou een interessant gegeven kunnen zijn.

Uit de zaal komt de opmerking dat een prijs een goed initiatief is maar dat deze niet te veel in genres onderverdeeld moet worden, maar eerder gekoppeld aan bijvoorbeeld een mediaoverschrijdend onderzoek. Daarom is de definitie van Documentaire fotografie zo belangrijk.

Een prijs kan de aandacht voor de documentaire fotografie versterken, maar de komende 2 jaar moet ook gebruikt worden om te zien waardoor de ontwikkeling van de documentaire fotografie stagneert.

Een vraagsteller vraagt zich af of een prijs wel het beste middel is om het vakgebied te stimuleren. Misschien moet er eerst onderzoek gedaan worden en kom je dan wellicht op iets anders uit?

Lex ter Braak vraagt Rob Hornstra hierop te reageren. Hornstra zegt een voorstander te zijn van elke prijs (!), maar een prijs voor de documentaire fotografie kan volgens hem extra veel aandacht trekken. De meeste projecten die een documentaire fotograaf uitvoert zijn onderdeel van een langdurig proces en door middel van een prijs kan zo'n project (tussentijds) aan het publiek bekend gemaakt worden. Ter Braak stelt dat een prijs meer is dan geld alleen. Door middel van de prijsuitreiking, een tentoonstelling, een boek etc. wordt er veel aandacht voor het project, de fotograaf en de documentaire fotografie gegenereerd. Hiermee wordt na een aantal jaren een gezamenlijke geschiedenis geschreven. Het is ook niet zo dat de prijs na twee jaar weer ophoudt. In principe wordt de toekenning van de prijs ook na de beëindiging van het intendantschap voortgezet.

Een andere opmerking uit de zaal is dat de prijs duidelijk gedefinieerd moet worden. Het moet geen bonus voor bestaand werk zijn, zoals dit bij de meeste prijzen het geval is, maar misschien is het een idee dat fotografen zich voor de prijs inschrijven en dat het beste project dan uitgevoerd kan worden.

Annelies vindt het een interessant uitgangspunt en zal er over nadenken. De vorm van de prijs staat nog niet vast en iedereen kan zijn ideeën daarover aan haar mailen.

Iemand uit de zaal vindt het geopperde plan voor de prijs voor een beste project niet zo'n goed idee. Voor het uitvoeren van je eigen projecten staan de reguliere subsidies van het Fonds BKVB open en dat moet niet door elkaar gaan lopen.

2. Nederlandse documentaire fotografie internationaliseren

De stuurgroep heeft geconstateerd dat de markt voor Nederlandse documentaire fotografen in het buitenland erg klein is. Daarnaast vallen er veel kranten in het buitenland weg, waardoor de mogelijkheden om te publiceren nog kleiner worden. Er wordt gedacht aan een internationaal uitwisselingsprogramma, door curatoren en beeldredacteuren naar Nederland te halen en deze samen te brengen met Nederlandse documentaire fotografen. De intendant wil ontmoetingen faciliteren, het liefst gekoppeld aan symposia, tentoonstellingen etc. Op de vraag of bekend is hoe de ervaringen van de Mondriaan Stichting zijn, die zo'n bezoekersprogramma voor de beeldende kunst en vormgeving heeft, meldt Annelies dat ze hierover zeker contact met de Mondriaan Stichting zal opnemen, maar ook bijv. met FOAM, die kort geleden een aantal New Yorkse fotografen heeft uitgenodigd om in Amsterdam te fotograferen.

Frits Gierstberg voegt hier aan toe dat de focus vooral zal liggen op het creëren van netwerken, het zichtbaar maken van de Nederlandse documentaire fotografie in het buitenland door te proberen werk daar in (foto)bladen en tijdschriften te laten opnemen, maar er zijn talloze mogelijkheden en hij roept iedereen op met ideeën te komen.

Uit de zaal komt de opmerking dat het twee kanten op zou moeten gaan. Onderdeel van de internationalisering moet ook zijn hoe je je tot het buitenland verhoudt. Verder zouden bekende fotografen uitgenodigd kunnen worden om een masterclass te geven en daar een symposium aan te verbinden. Dat zijn momenten waar portfolio's uitgewisseld kunnen worden.

Deze invalshoek wordt door een van de aanwezigen benadrukt. Op incidentele basis worden bekende fotografen door het kunstvakonderwijs uitgenodigd voor een gastlezing, zoals laatst door de HKU. Na de lezing konden de studenten de fotograaf helemaal 'uitbuiten'. Het zou goed zijn als het Fonds een programma op kan stellen waarmee structureel internationaal bekende fotografen uitgenodigd kunnen worden, zowel voor het kunstvakonderwijs als voor de professionele fotografen.

Annelies is het hier mee eens en verwijst naar punt 6 van het programmadocument, waar aangehaakt wordt bij programma's van bestaande instellingen. De inzet van haar intendantschap is ook het bestaande te versterken. Ze gaat niet wat al bestaat nog eens opnieuw doen.

Een aanwezige vraagt of het Fonds BKVB bekend is met 'Photoworks in Progress' een stimuleringsproject dat de Mondriaan Stichting in de jaren 90 uitvoerde? Dit project is voortijdig

gestopt en wellicht is het een goed idee om het nieuw leven in te blazen?

Frits Gierstberg schetst kort wat 'Photoworks in Progress' inhield. Het was een opdrachtenproject om de documentaire fotografie te internationaliseren en het inhoudelijk verder te ontwikkelen. Een internationale jury gaf 4 fotografen een opdracht die uitmondde in een tentoonstelling, een boek en een symposium. Dit project is 3 keer uitgevoerd, daarna was er bij de Mondriaan Stichting geen apart budget voor documentaire fotografie meer beschikbaar.

3. De Nederlandse documentaire fotografen via de media sneller in contact brengen met (internationale) opdrachtgevers

Het leek de stuurgroep interessant om een mogelijkheid te creëren voor media zoals de dagbladen en tijdschriften om een samenwerkingsverband met de intendant aan te gaan. Annelies geeft als voorbeeld dat een krant met een fotograaf een mooi onderwerp heeft bedacht waar tijd voor nodig is om uit te diepen, dat de krant dan aan de intendant een financiële bijdrage kan vragen. Deze bijdrage is nadrukkelijk niet bedoeld om een tekort op te vullen, maar om tot een beter en minder vluchtig resultaat te komen. Stel dat de Volkskrant een fotograaf een half jaar naar Kabul wil sturen om daar dieper onderzoek te kunnen doen, dan zou het Fonds daar aan mee kunnen helpen. De Volkskrant committeert zich door het project zichtbaar te maken in de krant, maar ook via additionele media als een podcast of een boek dat als lezersaanbieding wordt gebracht.

De zaal vraagt zich af als voor een podcast wordt gekozen waar de krant dan nog voor nodig is? Annelies gaat er van uit dat een krant een groot bereik heeft en dat er gebruik gemaakt kan worden van de infrastructuur van een krant. De Volkskrant heeft 230.000 abonnees, daarnaast nog een heleboel lezers die de krant alleen lezen, die klikken weer door naar de podcast, attenderen anderen op de mogelijkheid etc.. Het is niet of – of, maar en – en. Een podcast is aanvullend en hierdoor wordt het bereik veel groter en wordt de documentaire fotografie zichtbaarder. Met het samenwerkingsverband wordt de krant ook gestimuleerd de documentaire fotografie serieus te nemen. De zaal vindt het een goed idee en ziet een link met punt 2. Er zou een koppeling gemaakt kunnen worden met buitenlandse media door bijv. op het zelfde moment het project te publiceren. Hierdoor kunnen nieuwe allianties gecreëerd worden.

Volgens de zaal moet er een omslag plaatsvinden in de vraagstelling, niet 'u vraagt en wij fotograferen', maar de vraag moet vanuit het vakgebied, vanuit de maker gestimuleerd worden. Kranten moeten het zelf ook belangrijk vinden om de projecten te publiceren.

4. Stimuleren van onderwijs op het gebied van documentaire fotografie

Het is niet de bedoeling dat er geld in het onderwijs wordt gepompt, maar dat het onderwijs gekoppeld wordt aan de andere punten van het programmadocument. Het vakonderwijs moet meer ingebed worden en samenwerken met bestaande instellingen, buitenlandse academies, masterclasses van bekende fotografen etc.

De zaal is het hier helemaal mee eens. Er wordt al veel gedaan binnen het eigen netwerk van de academies, maar dat is altijd op incidentele basis en het zou goed zijn als er een structuur opgebouwd kan worden waar andere instellingen bij betrokken worden. Andere partijen zouden ook commerciële bedrijven kunnen zijn (daarmee worden bedrijven als Nikon of Epson bedoeld). Hoe breder het draagvlak hoe beter.

Gevraagd wordt of het Fonds BKVB nu het centrale aanspreekpunt is m.b.t. de documentaire fotografie. Het is belangrijk dat de vakwereld weet wat er zoal gedaan wordt, zodat niet opnieuw het wiel uitgevonden hoeft te worden.

Annelies zegt dat zij als intendant wel als aanspreekpunt kan fungeren. Zij vraagt zoveel mogelijk activiteiten aan haar door te geven. Zij zal deze inventariseren en via haar website www.dutch-doc.nl openbaar maken en wellicht levert dat na de komende twee jaar een apart aanspreekpunt op.

5. Allianties of concurrentie met bestaande documentaire opdrachten

Het is Annelies opgevallen dat de opdracht fotografie vanaf 1992 niet meer zichtbaar in kaart is gebracht. Het is niet duidelijk welke foto opdrachten er zijn, hoe en wanneer fotografen zich er voor kunnen inschrijven en wat er daarna met het werk gebeurt. Zij wil dit opdrachtencircuit opnieuw in kaart brengen, maar ze wil ook aanhaken bij bestaande opdrachten, zoals die van het

NRC en het Rijksmuseum. Zij vindt dat deze opdracht niet erg zichtbaar is. Het resultaat van de opdracht verschijnt in een bijlage van het NRC en er is een tentoonstelling, maar daarna verdwijnt het werk in het archief. Zij wil nadenken en praten met alle betrokken partijen over hoe zo'n opdracht breder en interessanter gemaakt zou kunnen worden. Daarvoor zou ze een bedrag willen reserveren.

Uit de zaal komt de reactie dat de foto opdracht van het NRC en het Rijksmuseum geen goed voorbeeld is, omdat die opdracht juist wel goed zichtbaar wordt gemaakt. Het lijkt men beter om aan de nieuwe prijs die in het leven geroepen wordt een foto opdracht te hangen en deze op een goede manier uit te zetten.

Annelies antwoordt dat er veel meer van dit soort opdrachten zijn en zij zou graag met de organisatoren om de tafel willen zitten om een betere opzet en zichtbaarheid te ontwikkelen. De intendant zou een knooppunt kunnen zijn voor deze opdrachten.

Een van de aanwezigen adviseert om eerst te inventariseren wat er de laatste 25 jaar aan foto opdrachten is geweest, wat er is verdwenen en waar behoefte aan is. Wat was/is een goede opdracht en wat niet. Veel van de gemeentelijke foto opdrachten verdwijnen na het maken, als de actualiteit er van af is, in archieven. Er wordt gepleit voor een praktische informatievoorziening op de website waar alle opdrachten te vinden zijn.

Frits Gierstberg antwoordt dat alle punten die nu ter sprake komen de reden is geweest voor het instellen van een intendant. Deel van het proces zal zijn om uit te zoeken welke nieuwe vormen opdrachtgevers kunnen stimuleren.

6. Aanhaken bij initiatieven van bestaande instellingen op fotografiegebied die vernieuwing of verbetering nastreven

Dit punt is al eerder aan de orde geweest.

7. Nieuwe media

Annelies wil onderzoeken wat voor mogelijkheden de nieuwe media kunnen bieden en wat ze te betekenen kunnen hebben voor documentaire fotografen. Hier zou het onderzoek zelf ook gestimuleerd kunnen worden. Daarnaast kan via een link van het Fonds een podium geboden worden om te experimenteren.

Een van de aanwezigen is van mening dat opnieuw bekeken moet worden hoe de documentaire fotografie wordt beoordeeld. Naar zijn mening wordt er te veel met een beeldende kunst visie naar gekeken, waardoor er te weinig referentie naar het vakgebied is en dat er een zekere vervaging van de criteria optreedt. Er worden daardoor algemenere keuzes gemaakt.

Lex ter Braak meldt dat het ook de taak van de intendant is om binnen het Fonds BKVB deze discussie te voeren en daar vorm aan te geven.

Op een vraag hoe Annelies denkt vorm te geven aan de punten die ter sprake zijn gekomen, antwoordt zij dat ze het intendantschap als een laboratoriumfunctie ziet. Ze zal gaan nadenken over nieuwe vormen van presentatie, het creëren van nieuwe afzetgebieden etc.

De zaal vraagt of ze een denktank in het leven gaat roepen. Annelies zal daar over nadenken, in ieder geval zal de website als denktank gaan fungeren, daar komen dan concrete plannen uit.

Ter afsluiting bedankt Lex ter Braak de aanwezigen voor hun komst. Het was een vruchtbare bijeenkomst en hij hoopt op vertrouwen en instemming van de vakwereld. Hij benadrukt nog eens dat het Fonds BKVB niet alles zelf wil bedenken of doen. Deze eerste plannen zijn de eerste aanzetten en bedoeld als stimulans. Het is echter niet mogelijk om alle ideeën op deze bijeenkomst uitputtend te bespreken en hij roept iedereen om goede ideeën en plannen aan Annelies door te geven. Zij zal de mogelijkheden onderzoeken en met de stuurgroep bespreken welke plannen ten uitvoer gebracht kunnen worden.

Mei 2009